

gesus michi adiutor in omnibus
irant natura humana iolinesa
tate innderabie
perille e callos mo
tales no les vist de ma
tir negua mes tufi
mes aguda: e me
cruel : que aquesta
DOCUMENTACIÓ
FORMATAL
de l'ortografia de la llengua valenciana

de nostra Senyor
les colones daram
les ampollas E l
caualleria pres tot
e dargent e breum
trobaran daur ne
e de coura tant e
hom contar lo pe
hauia XVIII colzes
e les melgranes s
capitell tota laltra
e axi obrada de a
obres E lo principe
pres Saraya qui es l
e Safonies qui era l
e III portés de la ci
major sobra los ho
guuan e V homen
stauan dauant lo
atroba en la ciutat
princep de la host
cauallers nouells qu
de la terra E VI ho
que atroba en la ciut
mmana Nabusardan
de Babilonia en Reb
Rey aucis aqui ma

En cada un dels apartats del present treball s'explica el perquè i el com -a mes de la corresponent constatació sincronica i diacronica- dels criteris seguits en l'Ortografia de la Real Academia de Cultura Valenciana. Es este el resultat d'estudis i observacions sobre la llengua valenciana en el que volem aportar noves visions sobre qüestio tan arbitria i controvertida com es l'ortografia.

1. PROPOSIT DEL PRESENT TREBALL

La necessitat primera en qualsevol llengua es la fixació ortogràfica seguint una norma que permeta la seuva escritura; per això, la Secció de Llengua i Lliteratura de la R.A.C.V. creue fonamental la publicació d'este treball de documentació després d'haver vist la llum l'Ortografia en l'any 1979. L'estudi té quatre parts:

1.1 SIMPLIFICACIÓ I MODIFICACIONS ORTOGRAFIQUES

La base d'est apartat es la fonètica. Adoptem la pronunciació més comuna i estesa, aquella que s'acomode i ajuste més a lo que denominarem valencià general. Llunt d'empobriment fonètic, hem eliminat noms allo que ha desaparegut o es innecessari mantenir en la llengua escrita.

1.2. REGULARISACIÓ D'US DE LES GRAFIES CH I Y.

Es regula i reintrodueix l'ús de les antigues grafies Ch i Y. La Ch no ve a substituir cap de so, va en el lloc d'unes altres grafies que representaven sons africats sorts. La Y anira en el lloc de l -grafia vocalica en funció de consonant.

1.3. ACTUALISACIÓ DELS SIGNES CONVENCIONALS.

Explica els canvis efectuats en els signes convencionals: la base, en este cas, es un criteri de funcionalitat i major senzillea en l'escritura.

1.4. ACTUALISACIÓ MORFOLOGICA.

Es dóna entrada a la distinció feta pel valencià de dos terminacions per a la determinació del gènere: -ISTE, -ISTA; i es normalisa l'ús

(vacilant primerament i general en l'actualitat) dels sufíxos -ESA, -EA, en una unica forma -EA. Respondrien aixina a una pronunciació general del valencià.

2. ESQUEMA DELS APARTATS

Els apartats 1, 2, 4, responen a tres parts fonamentals:

- a) La forma triada.
- b) El raonament.
- c) Documentació.

S'especifica exactament lo que representa una variació respecte als ultims intents de normalisació de la llengua valenciana. Per ad aço, aportem unes raons (fonètiques, llogiques, cites d'autors, etc.); la documentació s'ha buscat tant en diccionaris com en obres i autors valencians (*Les trobes en lahors de la Verge Maria*, *Tirant lo Blanch* de Martorell i Galba, *Aureum Opus* de Lluís Alanya, les obres completes de Roïç de Corella, *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, *Consolat del Mar*, *Spill* de Jaume Roig), autors i obres totes elles representatives. Sobre la documentació en autors classics s'ha d'aclarir que l'utilisació dels exemples ha vingut a reforçar el model triat. Les cites nos servixen com a testimoni diacronic mentres que els diccionaris i la fonètica com a sincronics. L'apartat 3 es nomes un raonament, mes o manco encertat, sobre la nova proposta.

3. SINCROÑIA I DIACRONIA EN LA LLENGUA

L'estudi diacronic de la llengua, en etapes anteriors punt quasi principal, ha deixat pas, gracies a les noves corrents llingüístiques, a la sincronia. El llingüiste actual s'interessa molt mes per vore com es la llengua hui que per vore quines son les seues etapes, lo que no lleva que es facen o puguen fer estudis des d'eixe punt de vista. L'interes per l'estat actual de la llengua no es nomes dels filolecs sino tambe de la comunitat que la parla i, com no, dels qui han d'ensenyar-la. Sobre l'importancia que té la forma actual d'una llengua respecte a la seu ensenyança, M de Grave i F. Van Passel diuen:

"No abordaremos aquí el problema evidentemente capital, de la elección de "modelo" de lengua hablado a enseñar. Señalemos simplemente que se oponen dos elementos contradictorios pero igualmente importantes: la continua evolución de la lengua y la necesidad de

enseñar una forma fija. Consideramos en principio que la pronunciación enseñada debe ser la del habla "cotidiana" actualmente más generalizada: es decir, que no debe tratarse de la pronunciación del discurso sostenido ni la del habla popular. El "modelo" debe permitir al alumno, que aún tendrá un conocimiento imperfecto de la lengua, expresarse en un medio autóctono sin hacer el ridículo"¹

Esta nova concepció de la llengua com a ent en vida propia i no estàtica, ha conduit als plantejaments d'estudi i ensenyança de la llengua parlada així exposts.

4. LLENGUA ESCRITA I LLENGUA PARLADA

En esta mateixa línia es pot inscriure la major importància de la llengua parlada front a l'escripta. W.A Bennett diu:

"El prestigio de la lengua escrita tiene generalmente motivos históricos y de tradición..., y la permanencia comparativamente mayor de la literatura escrita frente a la oral dio un valor superior a la sustancia gráfica de la lengua. Todos estos factores han oscurecido la mayor variedad y expresividad de la lengua hablada."²

Mes avanç, torna a dir:

"La diferencia entre las formas hablada y escrita de una lengua es tan grande como la que se presenta entre sus substancias respectivas... Se ha considerado generalmente que la cualidad estática de la lengua escrita es característica de la lengua en general, y que otras formas cualesquiera están necesariamente por debajo de la estándar. El lingüista no acepta este argumento. Su trabajo consiste en recoger lo que sucede, sugerir las posibilidades de uno y otro medio"³.

Encara i sent la llengua escrita nexe d'unió més durador que la paraula, el centre d'interès s'ha desplaçat a la llengua oral que és la manifestació més dinàmica. Aixina s'entén que els canvis que primer es produeixen en la parla, solament després de molt de temps comencen

¹ M. de Grave i F. Van Passel, *Linguistique et enseignement des langues étrangères*, traducció castellana, *Lingüística y enseñanza de lenguas extranjeras*, pags. 172-173, Madrid, 1971. Nota n.º 16.

² W. A. Bennett, *Aspects of language and language teaching*, traducció castellana, *Las lenguas y su enseñanza*, pag. 30, Madrid, 1975.

³ W. A. Bennett, ob. cit., pags. 44-45.

a apareixer escrits, fins que es generalisen i s'adopten com a norma o desapareixen.

5. PAPER DE L'ORTOGRAFIA EN LA LLENGUA

Tambe, i com a conseqüència del canvi d'orientacio en la llinguistica, l'ortografia que es considerava abans -el segle passat mateix, i part del present- quasi sagrada, ha deixat de ser el centre en el que el saber ortografic ho era tot per a adaptar-se a la funcio que realment li pertoca: servir de vehicul per ser la forma que pren la llengua parlada.

Samuel Gili Gaya nos diu:

*"La Ortografía, que es lo más externo y convencional del lenguaje, se modifica igualmente de unas épocas a otras, hasta el punto de que en el lector que no esté acostumbrado a leer libros antiguos se produce al principio alguna confusión, sin que llegue por ello a constituir una dificultad extrema."*⁴

Despres es llig:

*"...la Gramática normativa, es decir, la que establece las normas para el buen uso del idioma distinguiendo en cada época lo correcto de lo incorrecto, tiene valor para un momento histórico determinado, y se funda en el uso más generalizado de la época a que tales formas se refieren, especialmente en el de los mejores escritores. El idioma va transformándose, pero entre los hombres cultos que viven en cada fase de su evolución existe siempre el sentido de las prácticas que se consideran como mejores, a diferencia de las que se sienten como vulgares, anticuadas, dialectales o poco expresivas. Este sentido de lo culto y literario es el que dicta las reglas gramaticales del buen uso, que nunca pueden tener validez permanente"*⁵

L'ortografia es la part mes convencional de la llengua a mes de necessitar de revisions per a adaptar-se a l'ús de l'epoca. Les normes ortografiques no son eternes ni immutables. Hem volgut en l'Ortografia de la Real Academia, d'acort en la llinguistica actual, retornar-li el lloc que li correspon a la normativa ortografica.

⁴ Samuel Gili Gaya, *Nociones de gramática histórica española*, pag. 9, Barcelona, 1978.

⁵ Samuel Gili Gaya, ob. cit., pag. 10.

6. ¿PER QUÉ CANVIA L'ORTOGRAFIA D'UNA LLENGUA?

La resposta nos la dona Gili Gaya, senyalant que obediix a:

- a)Canvis de pronunciació.
- b)Tradició.
- c)Etimologia.

La principal rao es el canvi en la pronunciació, o siga, que com a conseqüència de l'evolució d'una llengua, apareixen i desapareixen uns sons i uns atres es modifiquen; l'ortografia va -sempre darrere- acomodant-se a la fonètica, dins de les seues possibilitats.

La tradició i l'etimologia poden actuar com a forces mes o manco conservadores; en alguns casos la tradició pot deixar a banda l'etimologia i fer que una paraula perga part d'eixes primitives grafies; de totes maneres l'etimologia, generalment, freixa eixe vol que les separa del seu orige.

Dels canvis fets, alguns -l'escriptura de les consonants sordes en final de paraula- no responden de cap manera a un tractament etimològic sino fonètic que, no obstant, apareix ja en els classics a modo de vacilació entre la forma oral i l'escrita. En un mateix autor podem trobar: compte/conte...

Ades hem qualificat de "tradicional" l'ortografia. Realment ho es puix quasi totes les modificacions apareixen ja en els autors classics valencians d'una manera mes o manco generalisada.

13

7. FONETICA I ORTOGRAFIA

La relació entre la manifestació fonica i la gràfica de la llengua es ben clara i evident, però no ho es tant el que puga haver un gran divorç entre l'escriptura i la fonètica -la llengua parlada-. Està tambe clar i demostrat que no podem escriure fonèticament, perque inclns la fonètica te unes fites; les llengües generalment soLEN tindre una ortografia fonològica; del mal, el menys. L'intent ha consistit en fer una aproximació, dins sempre d'una correcció i un gran respecte per la llengua, d'eixes dos disciplines. Hi ha llengües en les quals difícilment pot reconeixer-se la fonètica en la forma escrita, com l'angles i frances, que son molt conservadors; l'americana, l'angles d'Estats Units, ha fet alguns intents per a escriure un poc mes fonèticament; el valencià escrit que propugnem està molt mes acostat a la forma corrent de parla que unes atres llengües, i molt mes, per supost, que quan s'utilisen les

normes de l'Institut d'Estudis Catalans.

Ultimament han sorgit tendències en els cercles d'iniciats de la llengua per a parlar d'una forma, digam, ortogràfica: pronunciació de la TZ, de la terminació -ADA dels participis, geminació dels grups consonàntics TJ/TG. El motiu està molt clar. Segons afirma Entwistle quan parla del fenomen de l'apichat i unes altres variants fonètiques:

*"La confusión (en poesía) que surge de estos cambios afecta a la rima de los poetas valencianos, hasta el punto de que algunas de ellas resultan inadmisibles en Barcelona; pero los gramáticos se esfuerzan en imponer la pronunciación ortográfica, y la lengua de la gente instruida tiende a parecerse al catalán standard con ciertas vacilaciones."*⁶

L'exemple es aclaridor en el sentit que no es deu caure ni en un extrem ni en l'atre: ni parlar ortograficament ni alluntar en excess l'ortografia de la fonètica. En el punt mig estem; nos hem deixat en el calaix algunes coses, però s'enten que no es pot fer taula rasa. Hem de tractar, per mig d'una bona ensenyança, que l'usuari de la llengua s'avee a que una cosa es la grafia i una altra la pronunciació; aço ho tenen molt clar els francesos o els anglesos, per posar dos casos; passa també en castella i s'ha de fer en valencià.

8. FUNCIO DE LES ACADEMIES EN LA LLENGUA

Quan ya la llingüística ha deixat de ser prescriptiva o normativa, per a tornar-se descriptiva, quan ya no diu "aço s'ha de dir aixina" sino "aixo es aixina", la principal finalitat de les Acadèmies, Instituts i unes altres institucions, de velar per la pureza de la llengua queda un poc desfasada. Hi ha llengües que a pesar de no tindre eixa classe d'entitats funcionen maravillosament. Per tant, cal replantejar-se eixa possible finalitat normativa i deixar-la en "orientativa" que junt a la descriptiva de la realitat de la llengua, son el camp del seu treball.

Una altra rao que avala el deixar el camp prescriptiu de les Acadèmies es el canvi llingüístic, ya que qualsevol de les que ara diem lleis fonètiques -i que feren evolucionar les paraules- no deixaren de ser en el seu moment una altra cosa que corrupcions o transgressions de lo que

⁶ William J. Entwistle, *The Spanish Language, together with portuguese, catalan and basque*, traducció castellana, *Las Lenguas de España: Castellano, Catalán, Vasco y Gallego-Portugués*, pag. 135, Madrit, 1973.

fins ad aquell moment havia segut la norma. La llengua té una dinàmica, un moviment, unes tendències, que la fan anar canviant; la llengua no està queta mai, és una realitat inestable i en la mida que s'adapte als distints temps anirà assegurant la seua propia supervivència, encara que no tinga institucions que la vigilen. Per tant, esta classe d'institucions compliran la seua missió real sempre que atenguen la dinàmica de la llengua.

A C T U A L I S A C I O O R T O G R A F I C A

1. DE BASE FONETICA

1.1. PROPIA

1.1.1. Eliminació de grups consonants

L'apartat compren els grups consonants TM, MP, TN, TL, TLL, TZ, TG/TJ, els quals grups es poden classificar, segons els considerem etimològics (TM, MP, TN, TL) o no etimològics (TLL, TZ, TG/TJ). La característica d'estos grups consonants es que es reduïxen de la següent manera:

TM	> M
MP	> N
TN	> N (TN)
TL	> L (TL)
TLL	> LL
TZ	> S
TG/TJ	> G/J

Estes reduccions responen a la fonètica actual valenciana, encara que en algun moment, o per alguns escritors, hagen segut utilitzades tant unes formes com les autres.

1.1.1.1. El grup TM

Provinent de TSM, com en *sotsmetre*, o de PTM, com en *septmana* (< setmana), sofri un proces d'assimilació TM > MM i de posterior simplificació a M. Griera diu: "El grup -PTM- apareix representat diversament: de fet els dos primers elements son els grups que pre-

El proces d'evolució dels grups TSM i PTM ha segut el següent:

TSM > TM > M

PTM > NM > MM > M

PTM > TM > MM > M

Moll confirma la reducció dels grups triconsonantsics:

*"La asimilación se verifica sobre todo en los grupos triconsonánticos cuyo último elemento no es una consonante líquida; el elemento medial desaparece por asimilación con los sonidos vecinos: aest(i)mare > esmar, campsare > cansar, corpus (ant. cors) > cos... En alguna de estas voces se mantiene el grupo completo por influencia de la ortografía: comp(ü)tu > compte, temp(u)s > temps."*⁹

Documentació

En la documentació que hem consultat trobem el manteniment del grup TM, unes atres formes que indiquen el proces d'evolució cap a la simplificació, i la simplificació:

SEMANA

"Fo a Çaragoça la **semana** del Ram"¹⁰

"Cada **semana** a terçana fent paroixyismes"¹¹

"A cab de sis **senmanes**"¹²

"Los suspendren de llicència de celebrar si no assistissen a les conferències morals **semmannarias**"¹³

"III jorns de la **setmana**"¹⁴

"certs dies de la **setmana** no mamaua"¹⁵

⁷ A Griera, *Gramàtica històrica del català antic*, pag. 67, § 56.

⁸ Ibid., pag. 69, § 66.

⁹ Francesc de B. Moll, *Gramática Histórica Catalana*, pag. 141, § 175. Madrid, 1952.

¹⁰ Muntaner *Cron.*, c. 295 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 886).

¹¹ *Spill*, II, 1^a, p. 52.

¹² Doc. segle XI. Pujol Docs., 13 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 886).

¹³ Doc. a. 1754. H. Sóller, II, 923 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 887).

¹⁴ *Consolat*, f. 31v, l. 17.

¹⁵ *Vita*, c. 4.

“un dia de aquella setmana”¹⁶

El *Diccionari Català-Valencià-Balear*, sobre la procedència de la paraula *sotmetre* (SOMETRE) nos indica que prove de *submittere*¹⁷ per tant BM > MM > M. En quant a la paraula *sotmoure* (SOMOURE) nos diu que ve de *submovere* i nos remet a SOMOURE¹⁸. Com en el cas anterior BM > M. Com que la forma *sotsmetre* apareix documentada en totes les cites que nos dona, aço nos fa supondre que prove de *subtus* (sots) *mittere*, d'esta forma nos trobariem en el cas de TSM. Igualment cal entendre que SOMOURE provinga de la mateixa forma *subtus + movere*, encara que tota la documentació que arreplega presenta la forma simplificada en M, o assimilada en MM. I no apareix ningun cas documentat en *sotmetre* ni *sotmoure*.

“Sobre aquestes paraules forem **somoguts** per ço quan desloauen Maylor ques e loauen Valencia”¹⁹

“Si doro... ensordia a bramits a les beatas i **sommovia** als gants de maçoneria en les seues pilastres”²⁰

“Un hom de gran estament **somogue** una notable dona de Barcelona en fer mal,”²¹

“Lo rey dix-los... que calassen d'a qui avant mas no cridassen ne **somoguesen** menys de rao”²²

“**sotsmeten** tot lo passat a oblivio si amam la vostra persona”²³

1.1.1.2. El grup MP + consonant

Tambe seguix els passos generals d'assimilació i reducció: MP > MM > M > N; aixina ho diu Griera: “c) MPT: *perentori, perentoriament, conte, contar i comptar*”²⁴. Tambe val per al cas la referència de

¹⁶ *Tirant*, c. 92.

¹⁷ Alcover, C.V.B., v. 10, pag. 35.

¹⁸ Alcover, C.V.B., v. 10, pag. 35.

¹⁹ Jaume I, *Cron.* 130 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 1014)

²⁰ J. Pascual Tirado BBCC, VIII, 244 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 1014)

²¹ Eiximenis, *Reg.* 146 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 1014).

²² Desclot, *Cron.*, c. 135 (Alcover, C.V.B., v. 9, pag. 1014).

²³ *Tirant*, c. 417.

²⁴ A. Griera, ob. cit., pag. 72, § 104c.

F. de B. Moll, la qual hem donat per a l'apartat anterior 1.1.1.1.

Encara que s'haja utilitzat en l'escriptura les formes MT, o MPT (compte, comte, conte), i en l'ORTOGRAFIA de la Secció de Llengua i Lliteratura de la Real Academia de Cultura Valenciana diguerem: “*Com a excepcio, per a evitar confusions, escriurem: compte (cast. cuenta), comte (cast. conde), i conte (cast. cuento/cuenta), tots ells pronunciats [kόn̪te]*”²⁵. Sabent que les formes *compte* i *conte* venen de la mateixa forma *cōmputare*, igualment antigues les dues, i havent dit que el grup -MP- es reduïx a -N- per a adaptar-lo a la nostra fonètica actual, adoptarem també esta grafia en estes paraules que es creïen problemàtiques per confusió i que en un context no ho són, tal com s'entreuen en la 2ª edició de l'ORTOGRAFIA. Aixina: pronte, assunt, conte...

Badia Margarit diu: “*c) delante de las demás consonantes, se escribe N, por regla general*” i dona els exemples de “*dansa, enlairar, canvi...*”, després d'esta última fa una crida a peu de pagina -du el número 14- comentant que excepció a esta regla són paraules com “*comte, imprenta, somriure, tramvia...*”, i acaba la cita dient: “*Todos los ejemplos citados en los cuales a la m sigue t, s, z, convierten la m en n en el habla viva corriente*”²⁶.

Documentació

Trobem la reducció en els següents exemples:

“Elos **conta** de hu en hu”²⁷ (< *cōmputāre*)

“Sien tenguts tantost anar, passos **contats**”²⁸ (< *cōmputūre*)

a MT en:

“estauen no mesclats, en nombre sens **comte**”²⁹ (< *cōmputū*)

i uns altres casos de conservació del grup llatí MPT en:

²⁵ Real Academia de Cultura Valenciana, Secció de Llengua i Lliteratura, *Ortografia*, pag. 15, Valencia, 1979.

²⁶ Antonio M. Badia Margarit, *Gramática catalana*, vol. I, pag. 76 i nota, Madrid, 1975.

²⁷ Spill, III, 1^a, pag. 108.

²⁸ Gaçull, *Somni*, 3003.

²⁹ Roïç, *O. C.*, pag. 15, v. 13.

“e amor paterna **comtant** los dies”³⁰ (< cōmptūre).

“deu esser demanat **compte** de alcuna administració”³¹ (< cōmptū)

“saluador e **redemptor** del mon”³² (< redemptōre).

“qual se uol be o mal ab **prompta** voluntat”³³ (< promptu).

La fonètica valenciana en tots els casos es NT.

N'hi ha, a més, uns altres en els quals no es etimològica l'aparició d'este grup i també s'escriu:

“sauiesa si es la temor de deu en la primera **columpna**”³⁴ (< columna).

“De sagrament de **calumpnia**”³⁵ (< calūmnia).

Un ultim cas, mes curios encara, el tenim en Roïç de Corella:

“ha vist un **sompni** que nostres pensses”³⁶ (< sōmniū)

“recordant recita un **sopni**, lo qual, en...”³⁷ (< sōmniū)

“puix tan clarament **somia**, y es gran”³⁸ (< somniāre)

que demostra, junt als altres exemples:

- a) escritura de falses etimologies
- b) reducció del grup MN, en este cas i per a l'autor de MPN
- c) variabilitat de les formes escrites, inclus en un mateix autor, confirmant la reducció de MP + consonant (T) > N + cons. (T).

1.1.1.3. *El grup TN*

Pren un camí paregut al grup TM, i en l'actualitat presenta en la major part del domini llingüístic valencià l'assimilació NN, i la posterior simplificació en N. I aixina l'escriurem, però esta reducció gràfica no se realisarà en paraules cultes com: etnografia, etnic, i derivats.

³⁰ Ibid., pag. 67, v. 963.

³¹ *Furs*, f. 2, l. 36.

³² *Tirant*, c. 83.

³³ Roïç, *O. C.*, pag. 50, v. 524.

³⁴ *Furs*, f. 1, l. 2.

³⁵ Ibid., f. 2, l. 3

³⁶ Roïç, *O. C.*, pag. 54, v. 630.

³⁷ Ibid., pag. 32, v. 44.

³⁸ Ibid., pag. 38, v. 197.

En alguns llocs la paraula cona (<^cütina) està en proces d'assimilació, de manera que conviu la forma etimològica en TN en la forma evolucionada en N; es dir:

cota [kónta] i cona [kóna]

Es recomanable escriure la forma evolucionada en N.

1.1.1.4. *El grup TL*

En les poques paraules en les quals puga apareixer (espatla, ameller, batle, guatla, motle, ...), es un cas com l'anterior. Es dir, tenim les dos pronunciacions: la mes general [l] i la que encara està en proces d'assimilació [ll].

guatla [gwatla] i guala [gwála]

Igual que en el grup TN recomanem l'escritura d'estes paraules en N, també així es convenient escriure una L a soles, qualsevol que siga la seua pronunciació.

En la "Revista de Filología Española" llegim: "*En estas mismas palabras (alba, palma) la l valenciana no deja de conservar en la pronunciación de S (Sanchis Guarner) el contacto ápicoalveolar. Tiene también este sonido la doble ll en mol.le móll, espal.la espal.lé, vel.lar vel.lár*"³⁹. Com es pot veure, així apareix escrit *mol.le, espal.la, vel.lar...* grafies que corresponen a una pronunciació assimilada de la TL, no a una verdadera geminació. De cap de manera pot admetre's aixo; puix que hauriem d'escriure també: *dissat.te, am.mirar, etc.*

La documentació d'aquest grup, per estar relacionada en la grafia TLL, es fa en el punt corresponent, veure 1.1.1.5.

1.1.1.5. *El grup TLL*

A mes de no ser un grup etimològic, no respon a la fonètica valenciana. Esta grafia fou adoptada per a representar la pronunciació de les paraules provinents dels grups T'L, D'L, J'L, G'L i C'L; la solució dels quals en català central, rosellones i lleida (excepte el tortosi), ha segut [ll], si bé en el valencià l'evolució d'estos grups ha donat indistintament:

TL (entenent que la pronunciació es [ll])

³⁹ T. Navarro Tomás, M. Sanchis Guarner, "Análisis fonético del valenciano literario", R.F.E., XXI, pags. 135 i ss., Madrid, 1934.

L (solució alternant, fonèticament, en l'anterior)

LL ([l])

Aixina es pot comprovar en els següents eixemples:

SPAT(Ú)LA	ESPATLA/ESPALÀ*	(< T'L)
ROT(Ú)LU	ROLLO	(< T'L)
MOD(Ú)LU	MOTLE/MOLE*	(< D'L)
RAD(Ú)LA	RALLA	(< D'L)
BAJ(Ú)LU	BATLE/BALE*	(< J'L)
VIG(Í)LARE	VETLAR/VELAR*	(< G'L)
COAC(Ú)LA	GUATLA/GUALÀ*	(< C'L)

Les formes marcades en arterisc son les recomanables en l'escriptura.

Per a més informació i ratificació, mire's les transcripcions fonètiques de paraules com BUTLLETÍ i ENROTLLAR en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* de mossen Alcover.

Documentació

La solució dels grups consonàntics que per evolució feren entrar en contacte dos L en una paraula (be provinent del mateix so llatí o grec -apel.lar < appellare-, be per assimilació de prefixos -al.legar < allegāre < ad + legāre-, -il.luminar < illumināre < in + lumināre-), es paregut als grups anteriors (T'L, D'L...) com ho demostra la fonètica valenciana de les paraules citades ([espál·la]/[espá·la], [rá·la]). Hi ha, a més, per ad estes paraules una altra possibilitat: la dissimilació, ya siga canviant la t en c (rogle < rötülu) o per mig d'una metatesis (almela < amyndü-la < amigdàla).

Pero el català evoluciona -preferentment- cap a la palatalisació dels grups que donaren TL; aixina TL > TLL ([l]) en totes o quasi totes les paraules que en valencià han donat TL, L, o LL, (espatla > espatlà, ametlla > ametlla, vetlar > vetllar...). Es dir, que este so ([l]) representat per TLL respon a la fonètica evolutiva del català, però no del valencià.

BATLE (< bajülu)

“Al batle pertany purgar tal recors”⁴⁰

“ha iurat en poder del senyor rey o de son batle”⁴¹

ESPATLES (< spatula)

“Tenia los cabells molt rossos e stesos per les espatles”⁴²

“e en les spatles de la cadira”⁴³

ESPATLATS

“quentrelos espatlats se puixa compendre”⁴⁴

GUATLES (< coacula)

“Reclam es de guatles vostre caragol”⁴⁵

ROTLO (< rotulu)

“Y ab tan flach rotlo de tan forts oliues no crech que may oli tragaui del pinyol”⁴⁶

VETLAR (< vigilare)

“que negu deles fustes ixqua en terra: ey hauran avetlar denit”⁴⁷

VETLES (< vetlar < vigilare)

“Era temprada cercar les vetles ermites setles”⁴⁸

Tambe podem trobar casos de falsa etimologia, s'escrivia TL en paraules que originariament tenien ll:

CETLA (< cella)

“Com lo hermita fon deuallat de la sua celta”⁴⁹

⁴⁰ Proces, f. 11v, l. 18.

⁴¹ Consolat, f. 16, l. 40 A.

⁴² Vita, c. 33, tambe apareix escrit en ll: “estenen los seus bells cabells per les spalles”, c. 49.

⁴³ Tirant, c. 85.

⁴⁴ Proces, f. 8, l. 28.

⁴⁵ Ibid., f. 3, l. 3.

⁴⁶ Ibid., f. 2, l. 26.

⁴⁷ Tirant, c. 421.

⁴⁸ Spill, II, 2^a, pag. 60.

⁴⁹ Tirant, c. 84.

REBETLÀ (< rebellare)

"llur rey matá; ni's **rebetlá** com Barcelona"⁵⁰

Sens anar tan llunt, en l'actualitat tenim la paraula BUTLA o BUTLLA, que ve de *bulla*, sense t etimologica. En Ausias March trobem *butlles* ("grans benifets tu destrus ab tes butlles", c. 112, 1. 38), grafia que faria pensar en una possible pronunciació [bʌl], pero que rima en 1:1:

*"Tots quants bens son, morint hom, tu anul.les,
e fas morir aquells que ab si porten
la vida d'hom e d'aquella.s conforten;
grans benifets tu destrus ab tes butlles"*

aixina eixa *t* pot ser que tinguera una funció de reforçament del so [b], igual que en "ab certs devots, bons sacerdots, la nit vetlassent" (Spill, II, 1^a, pag. 48), puix que en l'altra cita que donem del mateix autor apareix *vetles*; i en *metcha*, "O es de la metcha roin lo coto" (Proces, f. 95, 1. 28), reforçarà l'oclusió.

1.1.1.6. La grafia TZ

Es conserva quan prove del grup D'C + e, i, com es el cas dels numerals dotze < dodèc, tretze < trèdecim, setze < sedècim. Tambe en paraules araps com a resultat de l'assimilació de l'articul, com son *atzembla*, *Atzuvia*, *atzavara*, *Atzuara*, *atzucac*, etc., i en unes autres com *guitza*, *batzoles*, obedient a la seua pronunciació sempre.

Per una altra banda, la solució fonética que dona el valencià al sufix grec -τξειν es -isar, simplement en s sonora, per això el representem fonèticament [izár]. Este sufix verbal grec fou adaptat pel llatí tardà en la forma IZARE. Pareix ser que les paraules acabades en -isar, en els verps, i -isacio, en els adjetius, son producte d'una neoformació que es situaria cronologicament en la decadència de l'Imperi Roma; inclus tambe posteriorment, per analogia en els verps que acabaven en llatí en -itiare i en els substantius acabats en -itationem, es quedaren, estos sufixos, per a formar noves paraules. Pero, evidentment, no tenien ya el so originari grec de la ξ ni possiblement el so que tingueren en el llatí classic. Estos sufixos nos han vengut del grec, pero per via del llatí, i

⁵⁰ Spill, III, 1^a, pag. 88.

Navarro Tomás diu al respecte: “*El valenciano pronuncia [z] fricativa y no [t̪] en palabras como martirizar [mərt̪iɾɪzár], horizo [ɔɾízó] en que la ortografía catalana representa el sonido africado: martiritzar, horitzó*”⁵¹.

Manuel Sanchis Guarner reconeix l'ús corrent en la parla valenciana del so [z] en estos casos als quals estem referint-nos; recomana la grafia “cult” TZ, però “*la práctica de molts escriptors valencians solen preferir escriure simplement s en tals mots, seguint la pronunciación popular d'eixes paraules*”... “*si be esta práctica no es totalment condonnable*”⁵². En la mateixa gramàtica, i en la pagina 83, ⁵³ al referir-se a “*l'africada TZ*” diu: “*en valencià només compareix en posició intervocàlica i en unes quantes paraules, com ara són:*” i senyala “*dotze, tretze, setze, guitza, atzavara, Atzeneta, Atzuvia, Atzaila i Atzuara*”. No en dona mes, i en eix apartat no diu res dels verbs acabats en -itza” i dels substantius en -itzacio.

I en la pagina 85⁵⁴ llegim: “*L'ortografia representa el fonema de s sonora valenciana amb les grafies següents:...c) tz entre vocals en certes paraules valencianes derivades del grec o de l'àrab*”. Es dir que reconeix evidencialment que el fonema dental africat sonor [z] no existeix en valencià en les terminacions en -isar i -isacio, les quals diu, efectivament que les pronunciem en s sonora, que es com les escriuem.

Finalment, el pare Fullana, en sa *Gramática elemental de la Llengua Valenciana*, ni tan sols nomena la TZ. Pero en l'introducció que fa a son vocabulari⁵⁵ podem vore que diu: “*Els verbs grec-llatins en izare o izzare, lo mateix que les paraules que d'ells es deriven, deuen transformar-se en isar, conformant l'ortografia a la fonètica, cosa que no fariem si se tratara de paraules d'origen merament romaní, perquè en este cas, seria l'etimologia la que devia prevaleixer sobre la mateixa fonètica*”.

⁵¹ T. Navarro, ob. cit., pag. 130.

⁵² Manuel Sanchis Guarner, *Gramàtica valenciana*, pag. 116, Valencia, 1950.

⁵³ Ibid., pag. 83.

⁵⁴ Ibid., pag. 85.

⁵⁵ Ll. Fullana, *Vocabulari ortogràfic Valencià-Castellà*, Introducció, 31.

Documentació

El so [z] actual, del sufix -isar, el trobem en paraules grafiades alternant TZ i Z. Deixem a banda les que mantenen grafia identica a l'actual, que no documentem.

ARTISAR

“...cercant noues e **artizades** malicies...”⁵⁶

AUTORISAR

“Yo us consellaria, per **auctorizar** vostra preycacio...”⁵⁷

“...reborades, **auctorizades** e confermades...”⁵⁸

ESCANDALISAT

“E lo fariseu, **escandalizat**, miraua esta fahena...”⁵⁹

EVANGELISAT

“...que sera recomptat o **euangelizat** lo que aquesta ha fet”⁶⁰

PROFETISADES

“...les coses que sobre mi son **prophetizades** e dites...”⁶¹

SOLEMNISAR

“...magnifiquen la tua sanctedat **solemnizant** la tua nativitat...”⁶²

“Dapres **sollemnitzada**...”⁶³

Els gramàtics no li donen una pronunciació concreta a la lletra llatina z. Se sap que en el llatí vulgar el signe gràfic 3 grec, fon pronunciat dy i mes tart y (d'ahi prove la desinència verbal -ejar), alternant

⁵⁶ *Vita*, c. 128.

⁵⁷ *Ibid.*, c. 108.

⁵⁸ *Consolat*, f. 155, 1. 40.

⁵⁹ *Vita*, c. 120.

⁶⁰ *Ibid.*, c. 133.

⁶¹ *Ibid.*, c. 150.

⁶² *Ibid.*, c. 192.

⁶³ *Trobes*, pag. 2, 1. 20.

estes grafies freqüentment junt a la z.⁶⁴

Tambe se sap que en el llatí primitiu era representada la ȝ, la qual en grec tindria varies pronunciacions, per ss, o s,⁶⁵ per tant hem de supondre que l'aparició de la grafia Z alternant en TZ, en els classics valencians es deu a un intent cultista, conseqüència de la segona reintroducció del sufix grec ξετιν.

1.1.1.7. Els grups TJ/TG

S'escriuen paralelament junt a G i J representant el mateix so en valencià. Aço ho reconeix Sanchis Guarner en la seu gramàtica a on diu: "En valencià no hi ha més que un fonema prepalatal sonor, el qual té una articulació africada i es transcriu fonèticament amb el signe ȝ, estant produït en el mateix punt i del mateix mode que la ć sorda, però amb vibracions de les cordes vocals. Ja ha estat dit que l'atre so prepalatal sonor, el de la fricativa ȝ, és articulat pels valencians inconscientment La ȝ prepalatal africada sonora correspon en valencià a la j i a g davant e, i, inicials, darrere consonant o entre vocals, i a tj o tg entre vocals"⁶⁶.

Tenint en compte que la pronunciació de la TG i la TJ es igual que la de G i la J, es dir, no havent una diferència fonica entre les dos representacions gràfiques, l'escriptura d'eixos grups ha segut mes be creent-se etimològica que una altra cosa. D'esta manera, no hi ha cap d'inconvenient en reduir estes grafies a G i J, segons si van davant d'una e, i, o davant d'una o, u, a, respectivament, cosa que ya havien fet alguns antecessors nostres; es dir, que no es nova esta reducció i que inclus, com després podrem veure, ya apareixia en els nostres classics.

Si nos fixem en paraules com: plaja (plagia > playa > plaŷa > plaza > plaja), correja (corrigia > corriya > corriŷa > corriža > correja) i companage (companagiū > companaye > compañaŷe > compañaže > companage), podem veure que no es qüestió de t etimològica, sino que inclus, lo etimològic seria la g, la qual en llatí, i sobretot en el vulgar⁶⁷ (la g davant de e o i), "se hizo prepalatal y se abrió en y, tanto en el

⁶⁴ Veikko Väänänen, *Introducción al latín vulgar*, § 95, pag. 96, Madrid, 1979.

⁶⁵ C. H. Grandgent, *Introducción al latín vulgar*, § 339, pag. 210.

⁶⁶ M. Sanchis Guarner, ob. cit., pag. 94.

⁶⁷ Veikko Väänänen, ob. cit., pags. 92-99.

latín popular como en el eclesiástico"⁶⁸.

Respecte al sufix -TICU, nos trobem una *t*, que en teoria si que es podria considerar etimologica, pero Badia Margarit nos dona la següent evolucio d'este grup que, per sonorisacio, i perdua de *c* (*c* > *g* > ~~g~~ > \downarrow) origina el grup *dy*, el qual, al mateix temps, seguix el següent proces: *dy* > *ddy* > *dž* > \check{z} . I aixina ho veem en l'exemple que nos dona: *formaticu* >^{*} *formadi(g)u* > *formatge*.⁶⁹

I es que s'ha d'aclarir que la *t* que es posa davant de la *g* o la *j* no correspon exactament a una etimologia, sino que servix, en catala, per a diferenciar dos sons distints: *u* fricatiu, la prepalatal sonora \check{z} , que s'escriu sense *t*, que es la corresponent al so del "je mange" frances; i l'atre es l'africat sonor \check{g} , que es el que s'escriu en la *t* davant. Es dir, que els catalans per a diferenciar la fricativa de l'africada li posen a esta ultima la *t* a l'hora d'escriure. Es el mateix cas de la \check{x} , de caixa i la \check{c} de coche: com el so mes regular en catala es \check{x} , en les poques paraules en les quals pronuncien \check{c} , per a diferenciar l'africada de la fricativa, li posen una atra *t* davant i aixina escriuen: cotxe, i despatxar.

Fora de consideracions dialectals el valencià té un so prepalatal africat sonor i no fricatiu (est ultim generalment apareix per fonètica sintactica). Per tant no cal posar un signe de diferenciacio, com puga ser la *t*, al no existir eixa diferencia. Aixina, escriurem **G** davant *e*, *i*, i **J** davant *a*, *o*, *u*.

Aço no supon cap d'empobriment fonetic, sino un estalvi de grafies mortes que no tenen ninguna funcio.

Navarro Tomás diu: "*En la pronunciación de S. (Sanchis Guarner) la G i la J en gitar, rogenç, ajuda, jove, reciben la misma articulación palatal africada sonora que las grafías tg i tj, en metge, platja, etc.*"⁷⁰.

Miquel Adlert Noguerol cita a Fabra, el qual en la pagina 19 de la seua gramatica "com no té perquè amagar-ho, explica que els dígrafs *tg*, *i tj* corresponen al fonema que Sanchis reconeix que no existix en la llengua valenciana i que només es pronuncia en ella inconscientement, en alguns llocs i en alguns casos només, pero que sense que corresponsen, precisament, als casos de les grafies *tg*, *tj*, fonema que

⁶⁸ C. H. Grandgent, ob. cit., pag. 132.

⁶⁹ Badia Margarit, Gram. hist., pag. 204.

⁷⁰ T. Navarro, ob. cit., pag. 132.

Documentació Formal de l'Ortografia de la Llengua Valenciana Actualisació ortogràfica
els catalans sí que pronuncien, a excepció, diu Fabra (pàg. 19 de la Gramàtica citada) de, freqüentment, els barcelonins que, seguix dient Fabra, el fan africat sort, com els apitxats de València. I sempre sense pronunciar la t, perquè com a dígraf que es, tj o tg no son més que un so (Gramàtica citada de Fabra, pag. 10)⁷¹

I seguix dient en la pag. 44 de la mateixa obra: "Perquè la norma tan fabriana de l'etimologia, no és una raó per a anar en contra de la natural evolució que el poble fa en la llengua, que és seu; i perque acabaria per dur-nos a escriure en llatí"⁷².

Lluís Fullana diu al respecte: "La t que tradicionalment venia usant-se davant g i j en mig de dicció, com no se pronuncia, no deu escriure's. Per tant escriurem viage, plaja, i no viatge, platja"⁷³.

Per una altra part, diu Josep Nebot Pérez: "Conviene tener muy presente en este caso que esta t que en aquellos siglos (XV i XVI) anteponían los valencianos a la g o a la j, no era para forzar el sonido de éstas transformándolo en explosivo fuerte como lo hacen franceses y catalanes con la tch, la tx y la tj, sino que era simplemente cuestión de etimología"⁷⁴.

En el vocabulari del pare Fullana apareixen totes les formes en g i j, sense t, aixina com en el Diccionari Escrig-Llombart.

En l'estudi de F. de B. Moll trobem: "La J se ha conservado: die-Jovis, dijous; majore, major; plöja (var. de pluvia), pluja; tröja, truja... La j tiene en el catalán oriental y baleárico el sonido ž, el de ž en parte del occidental y en valenciano no apitxat"⁷⁵.

I Badia Margarit diu: "En cambio en la mayor parte de los dialectos occidentales (en valenciano no apitxat y en muchas localidades del leridano) no se conoce más que la antigua variedad africada, en todos los casos, incluso intervocálica"... "a la prepalatal fricativa moderna z del catalán central hay distintas correspondencias en los demás dia-

⁷¹ Miquel Adler Noguerol, *En defensa de la llengua valenciana*, pags. 43-44, Valencia, 1977.

⁷² Miquel Adler, ibid., pag. 44.

⁷³ Ll. Fullana, *Compendi de Gramàtica Valenciana*, pag. 17, Valencia, 1923.

⁷⁴ Josep Nebot Pérez, *Tratado de Ortografía Valenciana Clásica*, pag. 50, Valencia, 1910.

⁷⁵ F. de B. Moll, ob. cit., pag. 116.

lectos, cuyas variantes más importantes son la africada sonora **ꝑ** (en balear, alicantino, castellonense meridional, parte del leridano y el alquerés)”⁷⁶.

Documentació

Les paraules que actualment tenen el so **ꝑ** representat per les grafies G/J, provenen de l'evolució d'aquelles classiques en les quals la forma de pronunciació que tingueren originàriament es representava per diversos signes ortogràfics: J, I, IG, YG, TI, TJ, DJ, TY, G, TG, DG, independentment de la vocal que els seguix:

Atenent a paraules que han tengut grafies en G o J, es presenten alguns exemples textuels per grups de parònims:

DESIJAR (< desidium)

“...molt mes que lo çucré se pot **desijar**”⁷⁷

“...les coses males e noibles **designen**”⁷⁸

“...la dolçor de la vostra **desijada** beatitud”⁷⁹

“Lo poble bo / vos **desige** seruir”⁸⁰

“Lo paraís qu'anomenaven e **desijaven** era un llit pintat”⁸¹

“...per que les **desiga**”⁸²

ENUJAR (< enuig < in odio)

“...que negu qui us gose **enujar** en una minima paraula”⁸³

⁷⁶ Badia Margarit, Gram. hist., pag. 184.

⁷⁷ Proces, f. 2, 1. 14. Apareix tambe “desije”: “Cert yo no desije com vos les olives” (f. 35, 1. 24).

⁷⁸ Vita, c. 12. I tambe “desije”: “e yo veure lo que desije...” (c. 8).

⁷⁹ Tirant, c. 54. I “desiiosos”: “E com nosaltres III germans darmes siam desiiosos defer armes” (c. 70).

⁸⁰ Trobes, pag. 78, 1. 10. Tambe trobem “desiga”: “Que mes designa / nostre be” (pag. 113, 1 17).

⁸¹ Spill, 2, 1*, pag. 52.

⁸² Roïç, pag. 5, v. 99.

⁸³ Vita, c. 170.

ESTAGE (< estar + ticu)

“...e sols l'**estage**, pa, companage...”⁸⁴

“...no faça negun hom **estatge**...”⁸⁵

“...que quant ell la cerca esta vostre **stage**”⁸⁶

“La mare del Rey / qui us dona **lestatge**...”⁸⁷

ESTOJAR (<*stūdiare)

“E la moneda... deula **estoiar** e tenir entro que sia en loch que li sia demanada...”⁸⁸

“...vostra merce es la lanterna hon se **estojara** aquesta divinal lum...”⁸⁹

JUGE (< judicem)

“Com fou tal digueren los **juges**”⁹⁰

“De pena de **judge** que mal judjara”⁹¹

“...tan justs e ausiats **jutges**, prouara...”⁹²

“...endreca als **iutges**”⁹³

“...lo dia que lo Senyor vendra a **jutiar**”⁹⁴

⁸⁴ Spill, 1^a, pag. 13.

⁸⁵ Furs, f. 3, col. 1^a, l. 33.

⁸⁶ Proces, f. 14, l. 16.

⁸⁷ Trobes, pag. 67, l. 4.

⁸⁸ Consolat, f. 29, l. 10 A.

⁸⁹ Vita, c. 28.

⁹⁰ Tirant, c. 81. Es troba tambe “iutge”: “Senyor rey dels iutges...” (c. 64); “jutge”: “...empero yo no podia esser jutge” (c. 64); “jutgar”: “...de jutgar e dar sentencia...” (c. 68).

⁹¹ Furs, pag. 4, col. 1^a, l. 9. Tambe: “iutge”: “La cort ol uitge no iutge los pleuts” (pag. 3, col. 12, l. 21); “iutgar”: “...deuem iutgar nostres sotmeses...” (f. IV, col. 1^a, l. 2); “iutiar”: “...car no tansolament se deuen iutiar los homens” (f. 1, col. 1^a l. 30); “iutyar”: “..degen los pleyts iutyar e determinar” (f. 2, col. 1^a, l. 29).

⁹² Roïç, O. C., v. 258, pag. II.

⁹³ Trobes, pag. 37, l. 22. I tambe: “iutgada”: “...de la Ciutat e Iutgada a XXXVX del mes de Mars” (pag. I, l. 21).

⁹⁴ Vita, c. 46. I es troba: “jutgar”: “...yo so aquell qui us tinch a jutjar...” (c. 104); “jutgen”: “...e continuament jutgen e roseguen les obres dels altres” (c. 12); “jutjar”: “...esaber los mals e peccats de sos prohismes, e jutjar aquells...” (c. 12).

“...que vos me vullau, com a vos **jutgar**”⁹⁵

“...los presidents e **jutges** han a jutgar”⁹⁶

LLEJA (< del francic *laig*)

“E com ell la veu exir dela coua de tan **leja**”⁹⁷

“...ab un gran oy escupien **lejament** en la sua illustrissima cara”⁹⁸

“...ço que per **leia** rao... sera promes”⁹⁹

MIIJA (< media)

“...e anam despuds de la **mija** nit e auant”¹⁰⁰

“Lo cloure'l contracte a **miges** costures”¹⁰¹

“...car ella se leuaua a **mija** nit”¹⁰²

“...si **mija** hora sta no li restara sanch al cor”¹⁰³

“Vos **migençant** / en benauenturança”¹⁰⁴

“...li costas mes de xxx millareses la **migerola** feta”¹⁰⁵

“...ab multiplicades veus la **mija** nit senyalauen”¹⁰⁶

jj

⁹⁵ Proces, f. IV, 1. 4. Tambe: “jutge”: “E jutge molt just que los seus cinch sous...” (f. 105, 1. II); “jutjant”: “Y tant lempenyen en semblants amors jutjant avengudes les sues errors” (f. II, 1. 19).

⁹⁶ Consolat, f. 155, 1. 1.

⁹⁷ Tirant, c. 410. Tambe “legea”: “...de tan gran legea la qual planament...” (c. 268).

⁹⁸ Vita, c. 169.

⁹⁹ Furs, index, col. 2^a, 1. 29.

¹⁰⁰ Aureum, pag. 18, 1. 86.

¹⁰¹ Proces, f. 8, 1. 16. I tambe “mija”: “Y esforças a metre la vela mijasta” (f. 13, 1. 9).

¹⁰² Vita, c. 9. Apareix tambe “mitja”: “Aquest es lo mitja pus propinch per acostar vos a mi...” (c. 147).

¹⁰³ Tirant, c. 67. Tambe “miga”: “la miga nit” (c. 10).

¹⁰⁴ Trobes, pag. 91, 1. 8. I tambe “miga”: “Res de miga / de vos a ell nos troba” (pag. 106, 1. 2).

¹⁰⁵ Consolat, f. 31, 1. 27. Tambe “migançer”: “Mas lo cartolari deu fer testimoni i esser migançer entrells” (f. 42, 1. 29 B); “paramijal”: “...iatsia aço quel paramijal hi sia mes...” (f. 65, 1. 34 B).

¹⁰⁶ Roïç, O. C., pag. 16, v. 60.

MESSAGE (< missus + ticu)

“E el rey de nauarra embiams missaje...”¹⁰⁷

“Queu vos vausa / latal missageria...”¹⁰⁸

“nouell missatger ha menester”¹⁰⁹

“no haia hauda fadiga o missatge cert....”¹¹⁰

“...ab son sagrament sia cregut e sos misatges”¹¹¹

PIJOR (< peior)

“Poch ferma y fragil, **pijor** esta huy”¹¹²

“...lo pereos es **pijor** que orat”¹¹³

“...lo **pijor** perque era poca sa vida”¹¹⁴

“...de **pijorar** essent yo cert, lo cap obert”¹¹⁵

“...deuen hauer millorament o **pijoramēnt**”¹¹⁶

ULTRAGE¹¹⁷

“Ni de peccat / sentir pogues **vltrage**”¹¹⁸

“del gran **vltratge** que lo caualler li auia fet”¹¹⁹

36 Es pot afirmar que el so representat per estes diverses grafies era el mateix. Un indicatiu destacat es el fet que rimaven indistintament paraules escrites en J/G i TG/TJ, explicant-se l'inclusió de la T, be per

¹⁰⁷ Aureum, pag. 20, 1. 49. I tambe “missatge”: “era ja prop de hora de vespres vench nos missatge...” (pag. 18, 1. 66).

¹⁰⁸ Trobes, pag. 41, 1. 21.

¹⁰⁹ Vita, c. 17.

¹¹⁰ Consolat, f. 61, 1. 3.

¹¹¹ Furs, f. 25, Col. 2^a~1. 17

¹¹² Proces, f. 8, 1. 8. I tambe “pigor”: “...que mal si feu be, pigor si feu mal” (f. 125, 1. 19).

¹¹³ Vita, c. 45

¹¹⁴ Tirant, c. 57

¹¹⁵ Spill, I, 4^a, pag 39

¹¹⁶ Consolat, f. 52, 1. 36. Tambe “pigor”: “...no pot ni de esser pigor con dicio que...” (f. 66v, 1. 18 A).

¹¹⁷ Derivat de *ultra*, per via del fr. outrage, segons Alcover.

¹¹⁸ Trobes, pag. 31, 1. 19. Tambe “ultrage”: “E son esmerç / no li fa mal **vltratge**” (pag. 105, 1. 4).

¹¹⁹ Tirant, c. 80.

la pervivència de l'escriptura llatina originària (si es tracta de casos de T llatina) o bé com a indicació de l'occlusió (primer moment del so africat) que oïrien en pronunciar estes paraules. Aixina trobem paraules com "homenage" rimant en "vassallatge" i "viage" rimant en "linatge", "passatge":

HOMENAGE (< llati tardà ^ūhominatīcū)

"Ger tot lo cel / vos presta **homenage**... Quanta valor / causa tal vassallatge"¹²⁰

VIAGE (< via + ticu)

"Lo gran estat / de vostre alt linatge... nos ha causat / que lo vostre viage"¹²¹

1.1.2. Escritura de sordes en final de paraula

El valencià, en posició implosiva, a final de paraula (o interior), neutralisa l'oposició sorda/sonora a favor de la sorda corresponent, i per això hi escriurem sempre la consonant sorda en lloc de la sonora. Aixina tindrem fonèticament en posició final:

v	/ f	> [f]
s [z]	/ ss [s]	> [s]
g [g]	/ ch [č]	> [č]
b	/ p	> [p]
g	/ c [k]	> [k]
d	/ t	> [t]

El "Diccionari Català-Valencià-Balear" transcriu de la següent manera estes paraules: vert, verp i amarc:

"verd [bér̥t] (pir-or., or., occ.)

[bér̥t] (Val.)

[vér̥t] (Cast., Al., Maó, Alaró, Binissalem)"¹²²

¹²⁰ Trobes, pag. 31, v. 14 i 16. Es troba tambe "homenatge": "Del orient / vos feren homenatge" (pag. 7, 1. 15).

¹²¹ Trobes, pag. 95, v. 16 i 18.

¹²² Alcover, C.V.B., v. 10, pags. 727-728.

"verb	[bérp] (or., occ.)
	[bérp] (Val.)
	[vérp] (Cast., Al., bal.)" ¹²³

"amarg	[amárk](occ., val.)" ¹²⁴
--------	-------------------------------------

Sanchis Guarner es referix a les consonants *b*, *d*, *g* i diu: "La g ortogràfica en final de paraula sona *k*: *pròleg* [prólek], *llarg* [lárk], *sang* [sánk]"¹²⁵.

"La d ortogràfica sona *t* en posició final absoluta i davant consonant sorda: *fred* [frét], *acid* [ásit], *visigot* [vizigót], *verd* [vért], *herald* [erált], *adquirir* [atkirír]"¹²⁶.

"La b ortogràfica sona *p* quan precedix consonant sorda i quan és final de paraula: *absolt* [apsólt], *dissabte* [disápte], *subcutani* [sup-kutáni], *cup* [kúp], *calb* [kálp], *corb* [kórp]"¹²⁷.

A este respecte vejam qué diu Navarro Tomás: "En posición final absoluta y seguida de consonante sorda *b*, *d*, *g*, se pronuncian como *p*, *t*, *k*: *corb* [kórp], *verd clar* [vért klár], *sang pobra* [sánk póbrà]"¹²⁸.

El pare Fullana diu:

"També usarem la *c*, en lo sò velar:

f) A la *fí* de dicció: *trac*, *bec*, *dic*, *pòc*, *suc*, *pròlec*, *barranc*, *cinc*"¹²⁹.

"La *t* s'usa en principi, *mig* i *fí* de dicció: *talent*, *tònic*, *rostir*, *ventre*, *polit*, *alt*, *prudent*, *mòrt*. En *fí* de dicció s'usará sempre la *t*, encara que, originariament, pòrte la paraula una *d*: *vèrt* (*viridu*), *pèrt* (*perdit*), *àcít* (*acidu*), *sort* (*surdu*), *càndit* (*candidu*)"¹³⁰.

"(la *f*) ...s'usa lo mateix en principi qu'en *mig* i *fí* de dicció. En principi: *falaguer*, *festa*, *fita*, *fusta*, *flama*, *fret*. En *mig*: *confit*, *afron-*

¹²³ Ibid., v. 10, pag. 725.

¹²⁴ Ibid., v. 1, pags. 601-602.

¹²⁵ Sanchis Guarner, ob. cit., pag. 96.

¹²⁶ Ibid., pag. 81.

¹²⁷ Ibid., pag. 78.

¹²⁸ T. Navarro, ob. cit., pag. 126.

¹²⁹ Ll. Fullana, *Gram. elem.*, pag. 39.

¹³⁰ Ibid., pag. 41.

Documentació Formal de l'Ortografia de la Llengua Valenciana Actualisació ortogràfica
te, efècte, ahofegar, alfábega. Al fi: baf, Rif, grif, golf, amorf, triunf,
etc”¹³¹.

“La p representa lo sò billabial explosiu (sic) sort, i s'usa en principi, en mig i si de dicció: pare, paper, pera, pinta, pámpol, dependre, arrap, cap, còlp, llop, etc.”¹³².

“(la g) A la fi de dicció, representa lo sò prepalatal africat, precedida sempre de i: vaig, despaig, veig, mig, afíg, ròig, góig, Reig, estuig, Puig, etc.”¹³³.

En 1910 Josep Nebot Pérez ya dia: “Ninguna palabra genuinamente valenciana termina en v ó en b; aun las que en su origen o en sus derivaciones tienen estas letras y suenan de una manera equívoca, adoptan como final la p”¹³⁴.

“No hay en valenciano ninguna palabra que termina en d, deben escribirse con t final hasta las que llevan aquella letra en su origen ó en sus derivados”¹³⁵.

Tambe Enric Valor es dona conte d'este fenomen en el valencià, i curiosament no fa ningun comentari al respecte de si es correcte o incorrecte, simplement es llimita a constatar-lo: “I cal observar també que (la p) s'ensordeix davant de consonant sorda o en final de mot. Exemples: obstacle, aljub (“ops-ta-cle”, “aljup”)”¹³⁶.

“(La D) Sona com una t (dental oclusiva sorda) a mitjant paraula si va seguida de consonant sorda, i en final absolut. Exemples: adquirir, adscripció, farad, àcid, vagabund, sord.”¹³⁷.

“(El so de la G) és prepalatal africat sord quan, en posició final va darrere de i tonica. Exemples: desig, enmig, trepig. Cal, tanmateix, tenir en compte que, si la i es àtona, la g sonarà k: castig, pròdig. També es pronunciarà k en final de mot precedida de qualsevol lletra, consonant o vocal, que no siga i tònica. Exemples: catàleg, demagog, febrífug, fang, llarg.”¹³⁸.

¹³¹ Ll. Fullana, Gram. elem., pag. 41.

¹³² Ibid., pag. 44.

¹³³ Ibid., pag. 41.

¹³⁴ J. Nebot, ob. cit., pag. 41.

¹³⁵ Ibid. , pag. 53.

¹³⁶ Enric Valor, Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià, pag. 21, Valencia, 1979 (2ª edició).

¹³⁷ Ibid., pag. 22.

¹³⁸ Ibid., pag. 22.

"La v no apareix mai en posició final, però la f, sí, per bé que en comptats mots, i cal que es pronuncie amb claredat. Exemples: mata-laf, caduf, serf"¹³⁹.

Badia Margarit podem vore que diu: "Bilabial oclusiva sorda (fonèticament: p). I) Pronunciación: a) es la articulación normal de la consonante p y de la b final de palabra o final de sílaba ante consonante sorda"¹⁴⁰ i dona exemples com "adob" i "dissabte", els quals els transcriu: [edóp] i [disáp̪te].

Dental oclusiva sorda (fonèticamente: t). I) Pronunciación: a) es la articulación normal de la consonante t i de la d final de palabra o final de sílaba ante consonante sorda"¹⁴¹.

Velar oclusiva sorda (fonèticamente: k).-I) Pronunciación: a) es la articulación normal de las consonantes c (+ a, o, u) o qu (+ e, i), y de la g final de palabra o final de sílaba ante consonante sorda"¹⁴².

Documentació de sordes finals

No cal documentar ni fonamentar que els següents sons no existixen en posició final de paraula: [g], [z], [v], puix que encara que els derivats vagen o puguen dur la corresponent consonant sonora, en esta posició, les grafies son les sordes: ig/g, s/z, f. Per tant sols cal mostrar que l'escriptura de *p*, *t*, *c*, en final, es tan classica i correcta com les autres.

B > P

ADIP (de l'arap ad-dib)

"Entenen-se totes cridant com **adips**"¹⁴³

ADOP¹⁴⁴

"ço que haura promes als mercaders, axi com de exarcia o d'a-dop"¹⁴⁵

¹³⁹ Enric Valor, ob. cit., pag. 24.

¹⁴⁰ Badia Margarit, *Gram. Cat.*, primer volum, pag. 72.

¹⁴¹ Ibid., pags. 78-79

¹⁴² Ibid., pag. 101.

¹⁴³ Proces, 2047 (Alcover, C.V.B., v. 1, pag. 193).

¹⁴⁴ Es un derivat postverbal de 'adobar' provinent del baix llatí *adobare* i esta del germanic *addubbare*

¹⁴⁵ Consolat, f. 35v, l. 13. Tambe apareix escrita en B; "E si noy havia fet compliment de exarcia o de adob", f. 35v, l. II.

ALGEPS (de l'arap al-gebs)

"i, calç griix o **algepc**"¹⁴⁶

DESTORP¹⁴⁷

"Volent dar **destorp** al que may pensi"¹⁴⁸

"que son **destorps** i empaigs ab quens desvia"¹⁴⁹

"qui desviaren e apartaren de clerecia tal travesia e gran **destorp**"¹⁵⁰

SENAQUERIP

"destroy lo estol del gran Rey **Senacherip** matant"¹⁵¹

VERP (vérbum)

"Hunint aquell **verb** / fet carn dins son ventre"¹⁵²

Hi ha tambe uns atres casos, en els quals la posicio implosiva -interior- de la B seguida d'una consonant sorda, fa que eixa B s'ensor-dixca, aixina tenim: dissabte, dubte i sobte. En estos casos la B es etimologica.

DISSABTE (< diē sabbati)

"demanau la curacio de vostres malalties, e no per res en **dissap-te**"¹⁵³

"en les grans festes vostres, ans en los **dissaptes**"¹⁵⁴

"O **disapte** es e fonch donat a tots aquells"¹⁵⁵

¹⁴⁶ Furs, f. 2v, col. 2º, l. 29/30.

¹⁴⁷ Postverbal de 'destorbar' < disturbare.

¹⁴⁸ Proces, f. 26v, l. 23.

¹⁴⁹ Santa Magdalena, B.I.L.V., v. II, pag. 285.

¹⁵⁰ Spill.

¹⁵¹ Vita, c. 156.

¹⁵² Trobes, pag. 24, 1. II. El *Diccionari Català-Valencià-Balear* li dona entrada a la forma VERP i diu "m., grafia ant.: V. VERB", pero en la correspondent a VERB no figura com a variant ortogràfica antiga.

¹⁵³ Vita, c. 127, no obstant tambe es troba en B, "e lo cendema dissabte continuament parlant", c. 65.

¹⁵⁴ Ibid., c. 47.

¹⁵⁵ Tirant, c. 51

“esperassen del un dissabte en laltre”¹⁵⁶

DUBTAR (< dūbitare)

“que guanyaria la guerra e que en aço no **duptas**”¹⁵⁷

“Yom **dupte** que may guanyeu vos salari”¹⁵⁸

“Resurreccio nos deu gens **dubtar**”¹⁵⁹

“¿qui pot **duptar** nostre Senyor no tinga”¹⁶⁰

“e axi staua totstamps **dubtant**”¹⁶¹

“Si per ventura **redupta** vostra senyoria”¹⁶²

“en aquell punt t sens res **duptar** ni tembre”¹⁶³

“no **dupertant** dar loch”¹⁶⁴

“E aco es lo quem fa ami **duptar**”¹⁶⁵

“Dumb yo fer mal / amant qui vos **redubte**”¹⁶⁶

“en costera o en port o en altre loch on se **dupte**”¹⁶⁷

DUBTE (< dubtar)

“E en aço yo no pose nengun **dupte**”¹⁶⁸

“ell fiaua molt **duptosament** de la paraula dells”¹⁶⁹

“fon tan cuytat per **dupte** que altres no se cuytassen”¹⁷⁰

“per metre en loch **duptos** o per poch crostam”¹⁷¹

¹⁵⁶ Consolat, f. 23, l. 44.

¹⁵⁷ Aureum, pag. 24, l. 8.

¹⁵⁸ Proces, f. II, l. 25.

¹⁵⁹ Ibid., f. IV, l. 21.

¹⁶⁰ Vita, c. 15, pero tenim, “De sos parents no us ne cal dubtar”, c. 131.

¹⁶¹ Ibid., c. 108.

¹⁶² Ibid., c. 29.

¹⁶³ Santa Magdalena, B.LL.V., v. II, pag. 287.

¹⁶⁴ Roïç, O.C., pag. 3, v. 31.

¹⁶⁵ Tirant, c. 21.

¹⁶⁶ Trobes, pag. 39, l. 15.

¹⁶⁷ Consolat, f. 28, l. 14.

¹⁶⁸ Vita, c. 15.

¹⁶⁹ Ibid., c. 70.

¹⁷⁰ Tirant, c. 71, tambe trobem “fins sia segur del dubte” (c. 174).

¹⁷¹ Consolat, f. 24v, l. 22.

SOBTAR (< *sūbitare*)

“Si ell massa vol **soptar** la gullada”¹⁷²

“Y ab colps tan **soptats**, venint a combatre”¹⁷³

“vista la **sobtada** mutació de la seu amada germana”¹⁷⁴

SOBTOSA (< ll. vg. ^U**subitōsu*)

“tement la Senyora per **soptosa** dolor no moris”¹⁷⁵

“E langel **soptosament** fon a la posada de Ana”¹⁷⁶

“**soptosament** sesmorti”¹⁷⁷

“es metra tan **soptosament** lo mal temps”¹⁷⁸

D > T

En final de paraula trobem molt utilisada la grafia T, encara que etimologicament li corresponguera una D.

FRET (< *frigdu* < *frigidum*)

“En que ni perque amor ni lo **fret**”¹⁷⁹

“com lo senti plorar de **fret**”¹⁸⁰

“los peus del ja **fret** cos”¹⁸¹

“Sim vendra **fret**”¹⁸²

“llis mes que marbre dur, **fret**, banyat”¹⁸³

RECORT¹⁸⁴

“com me **recort** hauer perduda la heretat”¹⁸⁵

¹⁷² Proces, f. 26, l. 16.

¹⁷³ Ibid, f. 17, l. 17.

¹⁷⁴ Vita, c. 121.

¹⁷⁵ Ibid, c. 163.

¹⁷⁶ Ibid, c. 2, tambe apareix en B, “e sobtosament prenen de grans mutations” (c. 12).

¹⁷⁷ Tirant, c. 416.

¹⁷⁸ Consolat, f. 39, l. 15.

¹⁷⁹ Proces, f. 26, l. 24.

¹⁸⁰ Vita, c. 65.

¹⁸¹ Roïç, O. C., pag. 23, v. 280.

¹⁸² Trobes, pag. 64, l. 6.

¹⁸³ Spill, III, 1^a, pag. 103.

¹⁸⁴ Postverbal de recordar < recordare.

¹⁸⁵ Vita, c. II.

"per spay de una hora smortit e fora de tot **recort**"¹⁸⁶

"Per tal **recort** / deu que tant se recorda"¹⁸⁷

"e mon **recort** sols per confort"¹⁸⁸

"Perdau lo **record** yl gust del pinyol"¹⁸⁹

TART (< *tardum*)

"e que lauors era **tart** e al mayti farien a nostra voluntat"¹⁹⁰

"Molt **tart** me penit, confesse mon mal"¹⁹¹

"com los homens mortals, que a **tart** es que perdonen complidament"¹⁹²

"**tart** ve lo penediment"¹⁹³

"Per be siam / **tarts** en regraciar"¹⁹⁴

"Del parlador **tart** se'n partixen, parlen, ordixen"¹⁹⁵

"o prenga dan o no, o vinga aquella roba **tart** o hivaç, que lo dit se-nyor de la nau"¹⁹⁶

VERT (< *viride*)

"Ni del **vert** agras, menjar del agrura"¹⁹⁷

"E Pietat portaua la roba sua de brocat **vert**"¹⁹⁸

"com a tronchs **verts**, ab doloroses"¹⁹⁹

"e tots anauen vestits de blanch o de **vert** sedes"²⁰⁰

¹⁸⁶ Tirant, c. 410.

¹⁸⁷ Trobes, pag. 13, l. 21, tambe apareix en D: "Quant me record / de vos canta lesleya" (pag. 114, l. 7)

¹⁸⁸ Spill, Prefaci, 4^a, pag. 9.

¹⁸⁹ Proces, f. 4v, l. 15.

¹⁹⁰ Aureum, pag. 32, l. 67.

¹⁹¹ Proces, f. 20, l. 9.

¹⁹² Vita, c. 150.

¹⁹³ Tirant, c. 429.

¹⁹⁴ Trobes, pag. 95, l. 2.

¹⁹⁵ Spill, II, 3^a, pag. 70.

¹⁹⁶ Consolat, f. 86v, l. 19.

¹⁹⁷ Proces, f. 4, l. 18.

¹⁹⁸ Vita, c. 13.

¹⁹⁹ Roïç, O. C., pag. 22, v. 254.

²⁰⁰ Tirant, c. 42.

"Iames Yuern / los **verts** arbres despulla"²⁰¹

"de fina llana, prima, llistada, **vert**, blau pintada duya almeixia"²⁰²

"De roba que sera stibada en **uert**"²⁰³

UNES ATRES PARAULES

ALTTITUT (< altitudo)

"¿hon es la gran **alitud** e excellencia vostra?"²⁰⁴

BASTART (< ll. vg.*bastardus)

"son fill **bastart** anava en part"²⁰⁵

SIT²⁰⁶

"mal temps passa; puix la quista Rodrigo **Sit** Diegues, dit Campejador"²⁰⁷

DART (< ll. tarda dardum)

"Portant de continn lo **dart** embagat"²⁰⁸

MULTITUT (< multitudo)

"e la reyna muller sua restaren en la sala ab gran **multitud** de dames"²⁰⁹

REGUART²¹⁰

"que non haia **reguart** e digua: Yo no vul entrar en aquex port"²¹¹

²⁰¹ Trobes, pag. 49, l. 21.

²⁰² Spill, II, 1^a, pag. 52.

²⁰³ Consolat, f. 24V, l. 39

²⁰⁴ Vita, c. 73.

²⁰⁵ Spill, I, 3^a, pag. 24.

²⁰⁶ Del castella Cid i este de l'arap saiid.

²⁰⁷ Spill, III, 1^a, pag. 89.

²⁰⁸ Proces, f. 7v, l. 12.

²⁰⁹ Tirant, c. 408.

²¹⁰ Postverbal de reguardar < (re)guardar < germanic wardón.

²¹¹ Consolat, f. 27, l. 22.

REVERENT (< reverēndus)

“Per lo **reuerent** religios qui preycar vos”²¹²

“de tant dignissima e **reverent** Mare”²¹³

“Demana lo **reuerent** Mossen fenollar”²¹⁴

SORT (< sūrdū)

“Lançau fora de vostra gracia e amicicia aquest poble cech e sort”²¹⁵

G > C

La C final, junt a la T son (dels tres) els casos que mes uniformitat presenten tradicionalment en favor de les sordes ortografiques. Encara que hi haja alguns casos en G (o en D, o B), la fonètica està clara, i sempre han representat el so sort.

FANC²¹⁶

“Qui reb yl que fir, tots van en lo **fanch**”²¹⁷

“habita en casa de **fanch** hauent los fonaments de terra”²¹⁸

“lo vostre cor deuria plorar gotes de **fanch**”²¹⁹

“lo seu riu blanch com si fos **fanch**”²²⁰

LLARC (< largum)

“Los curts hi refets, en fer les tals juntes / millor hi mes corren que no fan los **larchs**”²²¹

“vos ha plagut sostenirme en la seruitut e companyia vostra per tant

²¹² Tirant, c. 42.

²¹³ Vita, prolec; tambe la podem trobar en D: “Sor Ysabel de Billena, Reuerend Abadessa” (c. 187).

²¹⁴ Proces, f. 2, l. 1.

²¹⁵ Vita, c. 189.

²¹⁶ Del gotic fani, segons es diu en el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, per mig d'una forma intermijà*fangَا*fangu.

²¹⁷ Proces, f. 40v, 1. 15.

²¹⁸ Vita, c. 103.

²¹⁹ Tirant, c. 33.

²²⁰ Spill, III, 1^a, pag. 90.

²²¹ Proces, f. 17v, 1. 16.

larch temps^{”222}

“E vostre fill / qui es **larch** donador”^{”223}

“ab lo cardo, e **llarch** sermo, tan saben dir”^{”224}

LLONC (< *lösung*)

“Car se quem vol be, de **lonch** temps passat”^{”225}

“la gran malaltia que soferta hauia per **lonch** temps”^{”226}

“ab la sua senyora per **lonch** temps”^{”227}

“les quals costums e bones ordinations per **lonch** us”^{”228}

SANC (< *sanguine*)

“Baci dor en que escupa la **sanch**”^{”229}

“venen deliberats de escampar la **sanch** del vostre glorios Fill”^{”230}

“Per la jnfesta **sanch** de nostres enemichs”^{”231}

“Hun cors sagrat / de vostres **sanchs** formaren”^{”232}

“no sera cuyata prou la llur **sanch**: de pare blanch hauran fill negre”^{”233}

UNES ATRES PARAULES

47

ALBERC (del vell alt-alemany heriberga)

“perço com los mariners, ni negun altre, comparteix de son **alberch** e ua algu a guanyar”^{”234}

^{”222} Vita, c. 104.

^{”223} Trobes, pag. 64, 1. 4.

^{”224} Spill, III, 1^a, pag. 91.

^{”225} Proces, f. 17, 1. 23.

^{”226} Vita, c. 115.

^{”227} Tirant, c. 413.

^{”228} Consolat, f. 15v, 1. 19.

^{”229} Proces, f. 24v, 1. 16.

^{”230} Vita, c. 82.

^{”231} Tirant, c. 417

^{”232} Trobes, pag. 42, 1. 9.

^{”233} Spill, III, 1^a, pag. 108.

^{”234} Consolat, f. 75, 1.

AMARC (< amārum)²³⁵

"Dexant linfern / **amarch** mes que la fel"²³⁶

ASTROLEC (< astrolōgus)

"Pero sius conexen, que vos com **astrolech**. Ab punts hi ab hores ab elles anau"²³⁷

CASTIC²³⁸

"que es lo pus minue **castich** que a home se pot donar"²³⁹

EMBARC²⁴⁰

"en aquest fet de burriana veem nos gran **embarch** axi quels consells no podets aqui retenir"²⁴¹

PROLECS (< prologus)

"cercant mudant, fins als astrolechs, ab falsos **prolechs**"²⁴²

1.1.3. Supressió de geminacions

Nos referim a la simplificació ortogràfica de la *ll*, grafia arcaica que no respon a la pronunciació actual i general de *l* simple.

Respecte a la *l* valenciana, diu Navarro Tomás: "Se diferencia mucho de la *l* catalana, cuya articulación es esencialmente ápicodeental... De todos modos la velarización de la *l* valenciana no parece alcanzar un grado tan marcado como en catalán... La *l* valenciana no deja de conservar en la pronunciación de *S*. (*Sanchis Guarner*) el contacto ápico-alveolar. Tiene también este sonido la doble *ll* en *mol.le* [mól.*le*], *espal.la* [spál.*la*], *vel.lar* [vel.*lá*]; en cambio la grafía culta *ll* es pronunciada corrientemente por *S*. como una simple *l*: *intel.ligent*, *il.lustre*, *vacil.lar*, etc."²⁴³

²³⁵ La *c* < *g* del verb amaricāre.

²³⁶ Trobes, pag. 96, 1. 10.

²³⁷ Proces, f. 22, 1. 13.

²³⁸ Postverbal de castigar < castigāre.

²³⁹ Vita, c. 170.

²⁴⁰ Postverbal d'embargar *ll*. vg *imbaricare.

²⁴¹ Aureum, pag. 28, 1. 30.

²⁴² Spill, II, 2^a, pag. 59.

²⁴³ T. Navarro, ob. cit., pags. 134-135.

Sanchis Guarner reconeix la pronunciació de *l* simple en la dicció general valenciana: “*Convé molt també pronunciar amb l doble les paraules cultes amb la grafia ll, com:*

al.legar [alégar] *vacil.lar* [vasillár] *pal.li* [pállis]
novel.la [novélha] *il.lustre* [illústre] *rebel.lió* [rebellió]”²⁴⁴.

Observem que diu concretament “*convé pronunciar*”, aço significa que no es pronuncia correntment, i estem una altra volta en el mateix cas: es absurd escriure *ll* quan la pronunciació es *l* simple.

Tambe Badia Margarit ho diu: “*La verdad es que lo habitual en todo el dominio lingüístico es la simplificación de la ll en l, contra lo cual lucha la gramática en condiciones desfavorables para conseguir por lo menos un éxito completo*”²⁴⁵.

I, referint-se a l'ortografia, afegí:

“*la verdadera dificultad en la ortografía de esta consonante es la expresión de la geminada (ll), porque, no existiendo prácticamente en el habla corriente, resulta imposible de fijar partiendo de la pronunciación, y obedece, en definitiva, a voces cultas que tienen ll en latín o griego*”²⁴⁶.

El Diccionari Català-Valencià-Balear fa els següents comentaris: “*col.lació* [kɔllasió] occ., val.” i afegí: “*Es molt freqüent la pronúncia vulgar amb l simple, per influència castellana*”.

“*col.lateral* [kɔllaterál] val.”, i continua: “*Vulgarment es pronúncia amb l simple, per influència castellana*”²⁴⁷.

Es dir, totes estes opinions reconeixen que en la parla “vulgar” (pero entengam esta paraula com deu entendre's: parla del poble, parla corrent, que es la que li interessa a la fonetica) la pronunciació de la *l* simple es la norma en la fonetica valenciana.

Veja's tambe, molt interessant, les transcripcions fonètiques que de les paraules “*col.legi*”, “*col.legial*”, “*col.locació*” i “*col.locar*”, per exemple, dona el Diccionari Català-Valencià-Balear.

El so de [ll] si que existix, pero en casos com, per exemple, els productius per fonetica sintactica al quedar juntes dos *l* pertanyents a

²⁴⁴ Sanchis Guarner, ob. cit., pag. 87.

²⁴⁵ Badia Margarit, *Gram. Cat.*, pag. 89, primer volum.

²⁴⁶ Ibid., pags. 89-90.

²⁴⁷ Alcover, C.V.B., v. 3, pag. 271.

paraules distintes:

el legal [ellegál]

i es el cas tambe de l'assimilacio que es produix en el grup TL d'algunes paraules i en alguns parlants (veja's 1.1.1.3. i 1.1.1.4.):

espatla [espálla]

i tambe:

espala [espálla].

A on no existix eixa geminacio es en les paraules en les quals es vol reintroduir foneticament la *ll* per etimologia, sense tindre present que u dels primers fenomens de l'evolucio del llatí classic cap al vulgar i als dialectes o llengües romançs que hui es parlen, fon la simplificacio de consonants dobles, fins l'extrem de poder trobar -ara- que un diccionari de llatí done entrada a una mateixa paraula pero de dos maneres, una en *ll* i l'atra en *l*. Tenim que la simplificacio es molt antiga, i no seria cabal voler conservar la *ll* quan no es pronuncia, i inclus, afirmar sa existencia.

Per tant no pot apareixer com a grafia actual, perque ha desaparegut el so que li corresponia (colocar, colocacio, ilustrar, intelectual... totes les pronunciem en una *l* simple); la fonetica actual del valencià tan sols coneix, resumint, este so en casos de fonetica sintactica, o tambe, en alguns llocs a on el grup TL es conserva encara en proces d'assimilacio, com ya hem dit.

En quant a considerar esta reduccio de la geminada *ll* a *l* com a castellanisme o fenomen produit per influencia castellana, creguem oportu -a mes de les anteriors i de la documentacio- una cita d'Alarcos Llorach que diu: "*en el latín vulgar occidental las consonantes geminadas tendían a simplificarse y, por tanto, a confundirse con las simples correspondientes*"²⁴⁸

Acabem est apartat en una cita de Josep Nebot Perez: "*Tampoco se dobla nunca la l en valenciano, como se hace en catalán; no lo necesitamos, puesto que nuestra prosodia no tiene eles dobles*"²⁴⁹.

²⁴⁸ Emilio Alarcos Llorach, *Fonología Española*, pags. 122-123, Madrid, 1976.

²⁴⁹ J. Nebot, ob. cit., pag. 62.

Documentacio de la suppressio de *ll*

La reduccio del grup *ll* a *l* no es un fenomen molt general en els autors que hem estudiat, no obstant es poden trobar alguns casos en els quals paraules que tenen *ll* etimologica apareixen escrites en *l* simple:

“car es stada molt **solicita** e ansiosa” (< *solicitum*)²⁵⁰

“per la gran **solicitut** que teniu” (< *sollicitudo*)²⁵¹

“Entrant sa clemencia dins lo **pali**” (< *pallium*)²⁵²

L'aparicio de la grafia *ll* en una paraula pot ser:

a) Etimologica: quan eixe so ya es troava en les paraules d'orige, gregues o llatines.

“Com lo **apellant** se deu presentar” (< *appellāre*)²⁵³

“Tu ets molt **sollicita** e ansiosa de les coses actives” (< *sollici-tum*)²⁵⁴

“feu ab aquell creedor **collusio**” (< *collūsiōne*)²⁵⁵

b) No etimologica: quan, a pesar de vindre de *l* simple, els autors, per una falsa etimologia, la posaven duplicada.

“veus aqüi los **exellats** fills de Eua” (< *exiliare*)²⁵⁶

“faen la **solemnitat** de crida” (< *solemnitāte*)²⁵⁷

“la haueu feta **spellunca** de ladres” (< *spelunca*)²⁵⁸

“e ell ho te per veritat **infallible**” (< *infalible*)²⁵⁹

²⁵⁰ Vita, c. 18.

²⁵¹ Vita, c. 7.

²⁵² Ibid., c. 206.

²⁵³ Consolat, f. 17, 1. 12 B.

²⁵⁴ Vita, c. 122.

²⁵⁵ Furs, f. 83v, 1. 34

²⁵⁶ Vita, c. II. Encara que la pronunciacio podria ser [egzeláts].

²⁵⁷ Consolat, f. 19v, 1. 18.

²⁵⁸ Vita, c. 136

²⁵⁹ Ibid., c. 7.

Hi ha unes atres paraules, la majoria, que duen les dos *l*:

“si per alguna de les parts es **allegat** quels dits testimonis” (< allē-gāre)²⁶⁰

“ben aposentades e dignament **collocades**” (< collōcāre)²⁶¹

“suplich ala **excellencia** vostra” (< excellentia)²⁶²

Els atres casos, etimològics o producte d'assimilació dels prefixos, generalment duen les dos eles.

De totes formes la degeminació en el llatí vulgar fou uniforme per als casos de CC, TT, PP, FF, i GG, seria l'unica excepció la de la LL, en el cas que es conservara actualment en la fonètica valenciana, pareix lògic que si no s'ha mantingut, no es per pronunciació “castellana” com es vol, sino per evolució normal de la llengua. Es mes, no son sols els valencians els que han reduït el grup, perquè en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* es pot vore:

“Zo **apela** om lasmosna caridad” Hom. Org. 2

“Nos **apela** dolzament: Tornad-uos a mj” Hom. Org. 4 v

“FON.: ...; per influència castellana molts pronuncien *apelar*, amb l simple [əpelá] (or.); *apelár* (val.); [əpelá] (mall.)”²⁶³.

Desafortunadament no es pot creure que en l'ortografia de les Homilies d'Organyà ya hi haguera “influència castellana”.

1.1. REGULARISACIÓ D'US

1.2.1. La grafia CH

La reintroducció de la grafia CH per a la representació del so palatal africat sort [č] implica una reestructuració del sistema o sistemes ortogràfics existents per quant al mateix temps supon la supressió de les grafies TX, i X, en funció d'eixe so.

²⁶⁰ Consolat, f. 16v, l. 43 B.

²⁶¹ Vita, c. 39

²⁶² Tirant, c. 8.

²⁶³ Alcover, C.V.B., v. I, pag. 759.